

Neka procesna pitanja u vezi sa određivanjem vještačenja i ličnosti vještaka

Slobodan Stanišić

Dr. sci. Slobodan Stanišić, advokat i vanredni profesor Fakulteta pravnih nauka Univerziteta Apeiron Banja Luka, Banja Luka, Bosna i Hercegovina

Rezime: U tekstu se razmatraju određena sporna procesna pitanja u vezi sa određivanjem ličnosti vještaka u svim kognicionim postupcima (parnični, krivični, upravni, prekršajni i dr.), sa posebnim osvrtom na odluke koje sud ili drugi nadležni organ koji vodi postupak donosi povodom prijedloga i prigovora stranaka u vezi sa tim pitanjima.

Ključne riječi: određivanje ličnosti vještaka, prijedlozi i prigovori stranaka, odluka o određivanju vještaka, kognicioni postupci

Datum prijema rada: 23. februar 2015.

Datum odobrenja rada: 1. mart 2015.

UVODNA RAZMATRANJA

Organ koji vodi kognicioni postupak¹ po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranaka, a u krivičnom ili prekršajnom postupku i na prijedlog branioca, odlučuje o tome da li radi razjašnjenja određenih pravno-relevantnih činjenica o kojima organ nema potrebnih znanja, uopšte treba izvesti dokaz vještačenjem po jednom ili više vještaka odgovarajuće struke.²

Kada donese odluku o izvođenju navedenog dokaza, organ koji vodi postupak mora odlučiti i o tome kojem će licu, bilo ono fizičko ili pravno, povjeriti vještačenje.

U vezi sa određivanjem vještaka, u praksi su se pojavila određena sporna pitanja počev od toga da li određena lica obzirom na poslove koje obavljaju i vezu sa organom koji vodi postupak (na primjer: zaposleni) uopšte mogu biti određena za vještaka, kakav je njihov položaj u postupku koji vodi organ s kojim su u vezi tj. da li su ista lica službena lica ili vještaci; da li postoji obaveza organa koji vodi postupak da prije određivanja ličnosti vještaka o tome sasluša stranke, te kako će postupiti organ koji vodi postupak u slučaju sporazumnog ili pak oprečnog prijedloga stranaka

u pogledu ličnosti vještaka, kao i da li se vještačenje mora povjeriti samo jednom vještaku ili bi bilo opravdano i u interesu načela ravnopravnosti i kontradiktornosti omogućiti da se o istom pitanju cijeni mišljenje više vještaka.

O navedenim pitanjima će biti riječi u daljim izlaganjima.

ZAPOSLENI U ORGANIMA UPRAVE KAO VJEŠTACI

Još prije disolucije SFRJ, kada se na cijeloj teritoriji bivše države primjenjivao savezni Zakon o opštem upravnom postupku³ postavilo se pitanje da li se određena lica (na primjer: geometri) koja su inače zaposlena u organima uprave koji vode postupak u određenim upravnim stvarima mogu odrediti za vještake. Takvo pitanje je ostalo aktuelno i danas jer se pojavljuje u praksi nekih republičkih upravnih organa kao što je, na primjer, slučaj sa Republičkom upravom za geodetske i imovinsko pravne poslove čiji upravni organi prilikom vođenja upravnih postupaka u pojedinim upravnim stvarima, bez konsultacije i saslušanja stranaka, određuju vještačenje po vještacima geodetske ili druge struke koji su inače zaposleni u navedenoj upravi i koji svoje redovne poslove i zadatke obavljaju u svojstvu službenih lica.

O ovom pitanju se izjasnio Savezni sekretarijat za pravosuđe SFRJ⁴ koji u Objašnjenju br. 04-852/1 od 02.12.1966. godine, između ostalog navodi da iz zakonskih odredba kojima se uređuje određivanje dokaza vještačenjem i ličnosti vještaka proističe da nema zakonske prepreke da se

¹ Postupak u kojem organ koji vodi postupak dolazi do spoznaje odnosno saznanja za činjenice koje su važne za razriješenje konkretnom pravnog odnosa. (Lat. *cognitio* = upoznavanje, saznanje) Takvi postupci su, na primjer, parnični, upravni krivični i prekršajni postupak.

² Vidi čl.171-180 Zakona o opštem upravnom postupku - ZUP (Službeni glasnik Republičke Srpske, br. 13 702, 87/07, 50/10); čl.147-163 Zakona o parničnom postupku (Službeni glasnik Republike Srpske br.58/03; 85/2003 i 74/2005, 63/07, 49/09 i 61/13) ; čl.160-180 i čl.284-287 Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske br.53/12)

³ Službeni list SFRJ br.32/78 i 47/86

⁴ Više o tome vidi kod: B. Majstorović, Komentar Zakona o opštem upravnom postupku, VIII izdanje Službeni list SFRJ, Beograd, 1978, str.290

za vještake određuju lica iz organa uprave koji vodi postupak u određenoj stvari ako je to potrebno. Prema tome, pri određivanju vještačenja relevantna je stručnost lica u određenoj oblasti koja je predmet vještačenja, te je potrebno da ne postoje razlozi za njegovo izuzeće, dok činjenica što je u radnom odnosu kod organa uprave koji vodi postupak nije od značaja niti predstavlja prepreku za određivanje navedenog lica za vještaka.

Međutim, iako je i po važećim propisima kojima se uređuje upravni postupak⁵, relevantna samo stručnost lica koje se postavlja za vještaka, ipak smatramo da se preko masovne pojave određivanja vještaka iz reda zaposlenih službenih lica u organu uprave čija pojedina tijela vode upravne postupke u pojedinim upravnim stvarima, iz razloga pravne sigurnosti građana i očuvanja povjerenja u rad državnih organa, ne može olako preći.

Naime, prilikom određivanja vještačenja i ličnosti vještaka, upravni organ koji vodi postupak, po pravilu, postavlja za vještaka lice koje je zaposleno u istom upravnom organu i koje u okviru svojih redovnih poslova i radnih zadataka na navedenom radnom mjestu ima svojstvo službenog lica.

U takvoj situaciji s razlogom se može postaviti pitanje da li lice zaposleno u državnoj upravi čija egzistencija zavisi od organa kod kojeg je zaposleno i određeno za

vještaka u nekom kontradiktornom upravnom postupku u kojem na jednoj strani, po pravilu, učestvuju državni organi ili organi lokalne samouprave može biti nepristrasno i svoj nalaz dati u skladu sa pravilima struke? Zbog toga bi po našem mišljenju u ovakvim situacijama bilo korisno i cjelishodno i u interesu sprovođenja načela ravnopravnosti i kontradiktornosti da organ koji vodi postupak za vještaka odredi stručno lice koje nije zaposleno u istom organu uprave.

Određivanjem vještaka po službenoj dužnosti iz reda zaposlenih u istom organu uprave, bez prethodnog saslušanja stranke o ličnosti vještaka, organ koji vodi postupak dovodi stranku pred svršen čin svodeći na minimum njeno pravo da se izjasni o ličnosti vještaka, iako joj to pravo, po zakonu⁶, nesumnjivo pripada i to prije donošenja odluke o određivanju ličnosti vještaka.

ODREĐIVANJE VJEŠTAČENJA I LIČNOSTI VJEŠTAKA U PO PRAVILIMA GRAĐANSKOG PROCESNOG PRAVA

Određivanje vještačenja

U građanskom sudskom postupku izvođenje dokaza vještačenjem i ličnost vještaka određuje sud na prijedlog stranaka i to samo onda kada je radi utvrđenja ili razjašnjenja određenih činjenica potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže.⁷

Prema građanskoj parničnoj proceduri vještačenje obavlja jedan vještak⁸ koji se određuje iz reda imenovanih sudskih vještaka za određenu vrstu vještačenja⁹.

Sud može odrediti i više vještaka, ali samo za različite vrste vještačenja.¹⁰

Zakonskom rješenju prema kojem vještačenje obavlja jedan vještak mogu se staviti ozbiljne primjedbe.

Iako je namjera zakonodavca prilikom propisivanja ove odredbe bila usmjerena prema potpunom provođenju u život načela ekonomičnosti parničnog postupka – tj. da se postupak sprovede brzo i efikasno i sa što manje troškova, zanemareno je da se ovakvim rješenjem ozbiljno ograničavaju neka druga jednako važna, ako ne i važnija načela parničnog procesnog zakonodavstva.

Prije svega, propisivanjem da vještačenje obavlja samo jedan vještak, bez ostavljanja ikakve mogućnosti odstupanja od ovoga pravila, ozbiljno se ograničava načelo slobodnog izbora i ocjene dokaza jer se sudu ne ostavlja nikakva mogućnost da za razjašnjenje određenih činjenica pribavi mišljenje više vještaka i tako postojeći nalaz podvrgne kritici. Na opisani način se sud čini još više zavisnim od jednog vještaka i njegovog mišljenja jer nema mogućnosti da „primjenom načela slobodnog sudijskog uvjerenja cijeni oba nalaza, te da nakon njihove analize i upoređivanja pokloni vjeru onome koji je zasnovan na pravilima logičkog razmišljanja.“¹¹

Pravilo da vještačenje obavlja jedan vještak ozbiljno ugrožava i raspravno načelo. Nakon napuštanja istražnog načela i njegove zamjene raspravnim načelom na stranke je palo ogromno breme tereta dokazivanja. U cilju pravilnog utvrđenja činjeničnog stanja i omogućivanja dokazivanja tvrdnji koje iznose u prilog svojih zahtjeva stranka je trebalo omogućiti da predlaganjem više vještaka za vještačenje o određenom pitanju pred sudom suprotstave različita shvatanja nauke i tehnike o istom pitanju kako bi sud slobodnom ocjenom prosudio koje je od njih više i sadržajnije objašnjava određena činjenična pitanja.

U praksi nisu rijetke procesne situacije da svaka od stranaka predlaže različitog vještaka radi utvrđivanja određenih pravno-relevantnih činjenica.

Primjenom zakonske odredbe da vještačenje obavlja samo jedan vještak dolazi se i do takve situacije da sud svojom odlukom da vještačenje obavi jedan od predloženih vještaka, u stvari onemogućava drugu stranku da svoj zahtjev potkrijepi nalazom i mišljenjem vještaka.¹²

U slučaju složenijih vještačenja, vještačenje se povjerava prvenstveno stručnim ustanovama¹³ kao što su, na

⁸ Vidi čl.149 st.1 ZPP

⁹ Vidi čl.149 st.3 ZPP

¹⁰ Vidi čl.149 st.2 ZPP

¹¹ O tome više vidi kod S. Veličkovski u: Komentar Zakona o parničnom postupku u Federaciji BiH i Republici Srpskoj-Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005, str.275-276

¹² Ibidem

¹³ Vidi čl.149 st.4 ZPP

⁵ Vidi čl.171 ZUP

⁶ Vidi čl.173 st.3 ZUP

⁷ Vidi čl.147 ZPP

primjer fakulteti, instituti, bolnice, hemijski laboratoriji i slično.

Vještačenje se može povjeriti i specijalizovanim ustanovama¹⁴ za određene vrste vještačenja, u kom slučaju navedene ustanove imaju prioritet u odnosu na vještake pojedince ili neke druge stručne ustanove. Tako, na primjer, u gotovo svim zemljama bivše SFRJ, pa i u Bosni i Hercegovini postoje specijalizovane ustanove za određene vrste vještačenja kao što su daktiloskopija, vještačenja rukopisa, numizmatička vještačenja, kao i centri za vještačenja koji obavljaju vještačenja iz različitih oblasti nauke i tehnologije.

Određivanja ličnosti vještaka

Kao što smo već rekli, stranke predlažu i ličnost vještaka.¹⁵

Ako jedna stranka predloži određenog vještaka, protivnoj stranci se mora omogućiti da se izjasni o ličnosti predloženog vještaka.¹⁶ Prethodno izjašnjenje suprotne strane o predloženom vještačenju je cjelishodno i korisno jer se time izbjegavaju eventualni kasniji zahtjevi za izuzeće vještaka i odugovlačenje postupka.

Ako se protivi da vještačenje obavi predloženi vještak, stranka je dužna iznijeti razloge o tome, a može i sama predložiti da vještačenje obavi drugi vještak.

Ako stranke sporazumno predlože određenog vještaka ili se protivna strana saglasi sa prijedlogom strane koja je vještačenje predložila, bilo da se radi o pojedincu ili ustanovi kao pravnom licu, sud je takvim sporazumom vezan pa će vještačenje povjeriti pojedincu odnosno ustanovi koje su stranke odredile u sporazumu odnosno u pogledu koje su postigle saglasnost.

Tek ako se stranke ne slažu u pogledu ličnosti vještaka i o tome se ne mogu sporazumjeti, sud je ovlašten da sam odluči o tome kojem će vještaku povjeriti vještačenje.

U takvom slučaju sud može odrediti nekoga od vještaka koje su stranke odvojeno predložile ili pak nekog trećeg prema svom nahodjenju i na osnovu liste sudskih vještaka imenovanih za određenu oblast vještačenja.

Smatramo da bi u tom slučaju sud ipak trebao povjeriti vještačenje nekom trećem licu koga za vještaka nisu predložile parnične stranke, jer bi time otklonio eventualnu sumnju stranaka u njegovu nepristrasnost.

„Timska vještačenja“ - da ili ne

Zahtjevu stranke da vještačenje obavlja više vještaka u obliku stručnog tima protivi se zakonska odredba kojom je propisano da vještačenje obavlja samo jedan vještak, osim ako se radi o različitim vrstama vještačenja.¹⁷

U jednoj parnici može biti određeno više vještaka različitih struka za različite vrste vještačenja. U tom slučaju se ne radi o jednom vještačenju već o više vještačenja radi

razjašnjenja ili ocjene nekih važnih pravno-relevantnih činjenica.

Tako, na primjer, u parnicama radi naknade štete je nužno predložiti i odrediti više vještaka i više vrsta vještačenja radi razjašnjenja pojedinih važnih činjenica kao što je, na primjer, medicinsko multidisciplinarno vještačenje tjelesnih povreda, fizičkih i duševnih bolova ili straha po vještacima hirurško-traumatološke i pneumoftziološke struke, te vještacima neurologima i neuropsihijatrima.

U navedenim parnicama su radi razjašnjenja spornih važnih činjenica česta i vještačenja po vještacima saobraćajno-tehničke, mašinske i ekonomske struke u kom slučaju je nužno vještačenja povjeriti nekolicini vještaka koji će svoje nalaze sačiniti sinhronizovano i u saradnji sa ostalim vještacima određenim za druge oblasti vještačenja.

U takvim parnicama se pokazalo korisnim i cjelishodnim da vještačenja vrše specijalizovani instituti ili centri za vještačenja koji su, po odluci i nalogu suda tehnički i stručno osposobljeni da organizuju, te uspješno i efikasno obave sva povezana vještačenja.

ZAKLJUČAK

Na osnovu svega izloženog možemo zaključiti da odredbe o određivanju vještačenja i ličnosti vještaka nisu dovoljno razrađene i da zbog toga stvaraju teškoće u svakodnevnoj praksi sudova i drugih organa nadležnih za vođenje pojedinih kognicionih postupaka.

To se naročito odnosi na odredbe o izvođenju dokaza vještačenjem sadržane u Zakonu o opštem upravnom postupku i Zakonu o parničnom postupku i to na pitanje da li određena lica obzirom na poslove koje obavljaju i vezu sa organom koji vodi postupak (npr.: zaposleni) uopšte mogu biti određena za vještaka, na pitanje bližeg regulisanja u Zakonu o opštem upravnom postupku obaveze organa koji vodi postupak da prije određivanja ličnosti vještaka o tome sasluša stranke, te jasnog zakonskog uređenja kako će postupiti sud ili organ koji vodi postupak u slučaju sporazumnog ili pak oprečnog prijedloga stranaka u pogledu ličnosti vještaka, kao i da li se vještačenje mora povjeriti samo jednom vještaku ili bi bilo cjelishodno i u interesu načela ravnopravnosti i kontradiktornosti omogućiti da se o istom pitanju cijeni mišljenje više vještaka.

¹⁴ Vidi čl.149 st.5 ZPP

¹⁵ Vidi čl.148 st.1 ZPP

¹⁶ Vidi čl.148 st.2 ZPP

¹⁷ Vidi čl.149 st.1 i 2 ZPP

LITERATURA

- Čizmić, J. (2009). Komentar Zakona o parničnom postupku, Sarajevo.
- Janković, M., Janković, Ž., Karamarković, H., Petrović, D. (1990). Komentar Zakona o parničnom postupku - treće dopunjeno izdanje, Beograd: Savremena Administracija.
- Kamhi, S. (1961). Građanski sudski postupak, Sarajevo: IP Veselin Masleša.
- Majstorović, B. (1978). Komentar Zakona o opštem upravnom postupku VIII izdanje, Beograd: Službeni list SFRJ.
- Ralčić, T., Tanasković, V. (1977). Zakon o parničnom postupku sa komentarom sudskom praksom i obrascima, Beograd: NIP Književne Novine.
- Stanišić, J., Kulenović, Z., Milišić, S., Mikulić, S., Vučina, D. (2005). Komentar Zakona o parničnom postupku u Federaciji BiH i Republici Srpskoj-Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo.
- Tomić, Z., Bačić, V. (1997). Komentar Zakona o opštem upravnom postupku sa sudskom praksom i registrom pojmova VI novelirano izdanje, Beograd: Službeni list SRJ.
- Triva, S., Belajec, V., Dika, M. (1986). Građanskono procesno pravo, VI izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Informator.

Some Preliminary Questions Concerning the Determination of Expertise and Expert Personality

Slobodan Stanišić, professor, Ph. D.

Summary: The paper discusses certain contentious procedural issues related to the determination of personality expert in all cognition proceedings (civil, criminal, administrative, misdemeanor, etc.), with special reference to the decision by the court or other competent authority conducting the proceedings made on a proposal and complaints parties in connection with these matters

Keywords: determining the expert's personality, suggestions and objections of the parties, the decision on determining expert, cognition procedures